

HASTALARA KÜTÜPHANE HİZMETİNİN VERİLMESİ

Nazlı KÖKSAL

Çağımızda kütüphanelerin, toplumların ve kişilerin yaşantılarındaki yeri ve önemi küçümsenemez. Bu nedenle, hastanede yatsa bile halâ toplumun bir parçası olan hastaların da kuşkusuz kütüphane hizmetlerine gereksinimleri olacaktır. Hastalık durumu, genellikle kişi yaşantısının belli bir, ya da birkaç devresi içinde kendini gösteren bir durumdur. Bu devreler içinde kişinin, toplumun normal bir kişisi gibi, okumaması için bir neden yoktur. Hatta okumanın değeri ve etkisi hastalık devreleri sırasında daha da büyüktür. A. M. Miller'in şu sözleri bu fikri kanıtlamaya yeterlidir sanıyorum:

«Kitap, modern insanın doğumundan dünyadaki son gününe kadar arkadaşı olduğundan, doğal olarak hastalık sırasında da çok yüksek bir önemi vardır.»¹

Hastalara kütüphane hizmetinin verilmesi sorununu bir de hastaneler açısından ele alalım. En basit tanımıyla hastaneler, hastalanan kişilerin tedavi ve bakım gördükleri kurumlardır. Hastanelerin eğitim, araştırma ve toplum hizmeti gibi birçok amaçları ve ilgi alanları vardır. Fakat temel amaçları, mümkün olan en iyi hasta bakımını sağlamalarıdır. Diğer amaçlar bu temel amaca ulaşma yolunda yardımcı olma durumundadırlar.² Yardımcı amaçlardan biri olan toplum hizmeti, hastalara kütüphane hizmeti verilmeksizin gerçekleştirilemez. Çünkü günümüzde toplum hizmetleri içinde en önemlilerinden biri de kütüphane hizmetleridir. Hastalara kütüphane hizmetlerinin verilmesi ise, üzerinde tartışılmayacak kadar önem kazanmıştır.

1 Miller, A.M. «U.S.S.R., 1970: the reading matter of patients.» *International Library Review* 4 (1972), s. 373.

2 Bloomquist, H. (ed.) *Library practice in hospitals; a basic guide*. Cleveland: Case Western Reserve University, 1972, s. 35.

Hastanelerin mümkün olan en iyi hasta bakımını sağlamaları için, kütüphane hizmetlerini kapsam dışında bırakmamaları gerekir. Çünkü sağlık, kişinin fiziksel, toplumsal ve ruhsal olarak iyi olması demektir. Böyle olunca hastanın toplumsal ve ruhsal bakımdan da sağlıklı olması ve iyi bir moralle hastanedeki günlerini geçirmesi de önem kazanmaktadır. Bu da kütüphane hizmetleri ve okuma yoluyla sağlanır.

Mary James,

«Kütüphane kırık kemikleri onaramaz, hastalıklı organları ameliyat edemez, ya da diğer fiziksel eksiklikleri düzeltemez, fakat zihinleri ve morali terbiye etmek aynı derecede önemli değil midir?»³

diye haklı olarak sormaktadır.

Zamanla hastaneler de kütüphane hizmetinin önemini anlamış ve okumayı, hastayı toplumsal ve ruhsal bakımdan iyileştirici bir unsur olarak görmeye başlamışlardır.

Şu halde hastalara kütüphane hizmetlerinin verilmesi sorunu, mümkün olan en iyi hasta bakımını gerçekleştirmeye çalışan hastane dünyasını da, her türlü toplum grubuna hizmet vermeyi amaçlayan kütüphane dünyası kadar ilgilendirmektedir.

Hastalara kütüphane hizmetinin verilmesi ne demektir ve bu hizmet ne gibi amaçlar taşır?

Çeşitli kütüphane türleri, değişik toplum gruplarının değişik özelliklerine ve gereksinmelerine göre hizmet verirler. Toplumun bir parçası olan hastalar da, birçok ayrıcalıklı özelliklerinden ötürü, değişik bir kütüphane hizmeti gerektirirler. Bu hizmet türü şu şekilde tanımlanabilir: Kütüphanecilik biliminin temel ilke ve tekniklerini kullanarak, hastanede belirli bir devre geçirmek zorunda olan hasta kişilere, özellik ve gereksinmelerine uygun olarak sunulan bir kütüphane hizmetidir.

Hastalara verilen kütüphane hizmetinin amaçları ise şu şekilde sıralanabilir :

1. Hastalığın hasta üzerinde yarattığı psikolojik baskıyı azaltmak, hatta yok etmeye çalışmak.

3 James, M. «Why a library?» *Canadian Hospital* 37 (1960), s. 44.

2. Halâ toplumun bir parçası olduğunu hastaya kanıtlamak ve toplumdaki yerine dönmesine yardımcı olmak.

3. Doğru kitap seçimi yaparak hastanın okuma zevkini arttırmak, eğlence ve kültürel gereksinmelerini yanıtlamak.

4. Okuma dışındaki kütüphane etkinliklerine yer vermek.

5. Hastanın boş zamanlarını değerlendirmesini sağlamak.

Bu amaçlar içinde en önemlisi ve temel olanı ilkidir. Diğer amaçlar bu amacı desteklemek üzere yerine getirilmelidir.

Bu amaçların üzerinde teker teker durmakta yarar görülmektedir.

1. Genellikle hasta, hastaneye gelirken beraberinde duygusal bir gerginlik, huzursuzluk, can sıkıntısı, kötümserlik, hastalığı ile ilgili bazı vesveseler ve korku getirir. Bazı zamanlarda bu duygular hastanın yaşam ve toplumla ilgisini kesmesine bile neden olurlar. Bu ağır psikolojik baskının azaltılması, hatta yok edilmesi güçlü psikolojik etkileri olan kitaplar ve okuma yoluyla sağlanabilir. Kütüphane hizmetini genellikle hastanın başucuna kadar getiren ve ona okumasını salık veren kütüphaneci, hastanın klinik yönüyle hiç ilgilenmediği için hasta üzerinde olumlu bir psikolojik etki bırakmaktadır. Kütüphaneci ve kitaplar hastayı alışık olmadığı hastane havasından uzaklaştırmakta ve belki de hastane dışında alışageldiği hayata tekrar kapılmasına neden olmaktadır.⁴

Okuma, çoğu kez hastaların ilgisini çekmekte, kendisini ve hastalığını düşünmesine engel olmaktadır. Sadece belli bir süre için de olsa sıkıntılardan uzaklaştırmakta, rahatlaştırmakta, üstelik neşelendirmektedir. Sağlığını daha çabuk kazanmasında okumanın rolü büyüktür.

Hastaya, kendisine yardım etmesi için yardımcı olmak bugünün sağlık anlayışında amaç haline gelmiştir.⁵ Kütüphane hizmeti bu olanağı hastaya sağlamaktadır.

2. Kütüphaneciler, toplumsal yaşamla hasta arasında bir bağ

⁴ Moody, M. T. «Bibliotherapy : modern concepts in general hospitals and other institutions.» *Library Trends* 11 (1962), s. 149.

⁵ Tews, R. M. «Bibliotherapy : a link with the community.» *Hospital Progress* 48 (1967), s. 91.

oluştururlar.⁶ Bu durumda hastaya halâ toplumun bir parçası olduğunu kanıtlamak ve toplumdaki yerine dönmesine yardımcı olmak kütüphaneciye düşen bir görev olarak karşımıza çıkar. Kütüphanecinin, hastanın ilgileceği okuma gereçlerini ona getirmesi gerekmektedir. Hasta, toplumun diğer kişileri gibi okudukça zaten kendisini toplumdan kopmuş saymayacaktır.

3. Okumanın hasta psikolojisi üzerinde yapacağı etkinin önemli bir yönü de hastalara verilecek okuma gereçlerinin doğru olarak, yani hastanın özelliği ve gereksinmesine göre seçilmesidir. Bu seçim öyle yapılmalıdır ki mümkün olan en çabuk iyileştirme başarılabilsin.

Eğer kütüphaneci doğru kitabı doğru hastaya doğru zamanda verir ya da önerirse, hasta kitapların kendisi için neler yapabileceğini anlayacaktır.⁷ Herşeyden önce hastanın okuma zevki arttıracaktır.

Toparlanmalarına katkılarından dolayı, hastaları eğlendirici okuma gereçlerinden yoksun bırakmamak gerekir. Ancak bunlara ek olarak, hastanın bilgisini arttırması, kendisi dışındaki ilgilerini geliştirebilmesi için ekonomik, toplumsal, siyasal, mesleklere ait ve tarihle ilgili eserlere de yer verilebilir. Bu tip eserlerle hastanın kültürel gereksinimleri yanıtlanacaktır.

4. Hastaların birçoğu, özellikle uzun süre yatanlar için okuma gereçlerinin getirilmesi yetmemektedir. Bu yüzden birçok kütüphane, örneğin bilmece ve kelime oyunlarına yer verme, öykü saatleri ve kitaplar üzerinde tartışmalar düzenleme, müzik dinleme olanakları hazırlama, gönüllü kişilerin hastalara kitap okumalarını sağlama, konuşan kitapları dinletme, konferans ve diğer programlarla bağlantılı olarak gör-ışit araçlarından yararlandırma gibi daha başka etkinlikler de getirmiştir. Bu etkinliklerin kanıtlanmış değerleri vardır.⁸

5. Bugünün insanı çok dolu bir hayat yaşamaktadır. Genellikle okumaya ayıracak zamanı ya çok azdır, ya da hiç yoktur. Ancak

6 Rimkeit, A. «German Democratic Republic, 1970 : the development of patients' libraries.» *International Library Review* 4 (1972), s. 361.

7 James, y.a.g.e. s. 46.

8 Baatz, W. H. «Patients' library services and bibliotherapy.» *Wilson Library Bulletin* 35 (1961), s. 379.

hastaneye düşerse durum değişir. Hastanede, kişinin doktorun gelişi, tedavi, yemek ve ziyaret saatleri dışında bekleyebileceği birşey yoktur. Kütüphanenin amaçlarından biri de, hastanın çok olan boş zamanlarını değerlendirmesini sağlamaktır. Hastanın özellik ve gereksinmesine uygun olarak seçilmiş bir kitapla boş zamanın yol açtığı can sıkıntısı giderilebilir.⁹

Hastalara kütüphane hizmetinin tanım ve amaçlarını verdikten sonra, biraz daha ayrıntıya inerek kütüphanecilik mesleğinin temel öğeleri olan okuyucu, kütüphaneci, derme, bütçe ve yer öğeleri açısından bu hizmet türünü ele almak yerinde olur.

1. Okuyucu :

Bu hizmet türünde okuyucu ögesini esas olarak hastalar oluşturmaktadır. Kişi hastalığı sırasında, alışık olduğu yaşantının dışında bir yaşantı sürdürür. Hastalık devrelerine özgü psikolojik durumların etkisi altındadır. Dünyanın neresinde olursa olsun, bu psikolojik durumlar, değişik oranlarda da olsa her hasta için geçerlidirler. Hastalara kütüphane hizmeti verilirken bütün bu özellikler göz önüne alınmalıdır.

2. Kütüphaneci :

Hizmetin amaçlarının yerine getirilmesinde kütüphanecinin ne denli önemli bir rol oynadığına değinilmişti. Gerçekten de kütüphanecinin hastane içinde özel bir yeri vardır. Hastanın klinik yönüyle hiç ilgilenmeyen bir kişi olan kütüphanecinin hastalarla ilişkisi, onların hastane havasından uzakta olan dış dünya ile ve toplumsal yaşamla bir bağlantı kurmalarını sağlar.

En iyi hasta kütüphanesi hizmetinin meslekten kütüphanecilerin yönetici olarak görev aldıkları ve koşullarda çalıştıkları zaman yerine getirildiği fikri ileri sürülmektedir. Bu durumu sağlamak her zaman mümkün değildir. Minimum olarak ortaya konan değer, hasta kütüphaneleri hizmetlerinde meslekten bir kütüphanecinin hiç olmazsa gözetmen ve denetici olarak görev almasıdır.¹⁰ Hastaların,

9. Balandras, M., «Reading in hospitals (1973)». *International Library Review* 6 (1974), s. 408.

10. International Federation of Library Associations. *Libraries in Hospitals Sub-section*. «I.F.L.A. standard for libraries in hospitals (general service)». *Unesco Bulletin for Libraries* 23 (1969), s. 71.

uzmanca bir rehberliğe herhangi bir okuyucan daha fazla gereksinme duydukları gerçeği ortadadır.¹¹

Kütüphanecinin, hastanenin görevinin ne olduğunu bilmesi ve hastane yönetiminin de ondan yardımını esirgememesi gerekmektedir. Kütüphanecilerle hastane yöneticileri arasında sıkı bağların kurulması esastır.¹²

Bir hastanede bütün hizmetlerin tedavi amacına yöneltmiş olduğunu kütüphaneci ne kadar iyi anlarsa, vereceği hizmetler de o kadar etkili olur.¹³

Bu hizmet türünün etkinliği doğrudan doğruya kütüphanecinin yeteneğine bağlıdır.¹⁴ Hastalara hizmet yolunu seçmiş bir kütüphanecide ne gibi nitelikler bulunmalıdır? Bu kişi kuşkusuz kütüphanecilik bilgi ve tekniğini iyi bilmelidir. Bu bilgi ve teknikler içinde en önemlileri herhangi bir bilginin nereden bulunacağını bilmesi ve doğru kitap seçimi yapmasıdır. Doğru kitap seçimi yapabilme yeteneği, hasta kütüphaneleri için özellikle önem taşıyan bir husustur. Derme kurulurken hastaların genel özelliklerini ve psikolojik durumlarını gözönüne alarak seçim yapabilen bir kütüphanecinin değeri büyüktür. Hizmet yürütülürken ise daha özel bir seçime gidilir. Hasta ile kitabı bağdaştırma yeteneğinin olması bir hasta kütüphanecisinde aranılan en önemli niteliklerdendir. Kitaplar hakkında geniş bilgi sahibi olma özelliği, hem genel, hem de özel anlamdaki kitap seçimi işinde çok önem taşır. Ayrıca kütüphaneci edebiyat hakkında da gerekli bilgilere sahip olmalıdır.

Hasta kütüphanecisinin bazı kişisel nitelik ve yeteneklerinin de bulunması gerekmektedir. Kuşkusuz bunların içinde en önemlisi insan sevgisidir. İnsanları sevmesi doğal olarak hastalara iyi davranması sonucunu doğuracaktır. Hastalarla samimi olarak ilgilenen bir psikolog olma durumundadır.¹⁵ Hasta kütüphanecisinde

11 Höök, L. «The Stockholm Public Library : patients' libraries and work with the disabled (1972).» **International Library Review** 6 (1974), s. 420.

12 Walsh, M. A. «Hastanelerde kütüphane servislerinin kurulması.» Çev. : N. Borcaklı **Türk Kütüphaneciler Derneği Bülteni** 19, I (1970), s. 53.

13 Munroe, M. E. «Services in hospital and institution libraries.» **American Library Association Bulletin** 63 (1969), s. 1281.

14 Swift, H. P. «Trends in hospital library service.» **American Library Association Bulletin** 55 (1961), s. 339.

15 Junier, A. J. «Bibliotherapy : projects and studies with the mentally ill patient.» **Library Trends** 11 (1962), s. 137.

kişilere yaklaşabilme, kişilikleri anlayabilme ve belirli hasta tepkilerine karşı uygun tutumu alabilme yetenekleri bulunmalıdır. Hasta kütüphanecisinin âcil durumları soğukkanlılıkla karşılayabilmesi de önemlidir. Bütün bunların yanı sıra kütüphanecinin hoşla giden bir kişiliği olmalıdır. Sempati, sıcaklık, sabır gibi özellikler hastalara gereğince yaklaşmak yönünden önemlidir.¹⁶ Öyle ki bu hizmette hastalarla sempatik ilişkiler kurmanın bir anahtar unsur olduğu bile söylenmektedir.¹⁷ Aslında hasta kütüphanecisinin işi ağırdır. İncelik, uzun saatler boyunca çalışma isteği ve bu hizmeti «satma» yeteneğini gerektirir.¹⁸

Bütün bu niteliklerin meslekten kütüphanecilerde daha fazla olacağı kanısındayız. İşin ağırlığının meslekten kütüphanecinin yeteneklerine bağlı olduğu bir gerçektir. Ancak şurası unutulmamalıdır ki yardımcı kütüphane personelinin de kütüphanenin başarısındaki rolleri çok önemlidir.¹⁹ Bu personelin eğitimi ve en uygun kişileri en uygun işlerde kullanma meslekten kütüphanecinin en önemli görevlerindedir. Yardımcı kütüphaneciler de kütüphanecilik bilgi ve tekniklerini kendilerine yetecek kadar bilmeli, meslekten kütüphanecilerde bulunması gereken nitelikler onlarda da bulunmalıdır.

İnsangücü bu işin dayanak noktasıdır. Hastalarla ilişkilerde sempatik ve yetenekli personel olmadan, kaliteli bir kütüphane hizmeti vermede hiçbir başarı elde edilemez.

I.F.L.A.'nın yani Uluslararası Kütüphane Dernekleri Federasyonu'nun Hastane Kütüphaneleri Alt Bölümü'nün standartları, 500 den fazla yataklı hastanelerde en az bir meslekten kütüphanecinin ve değişen sayılarda yardımcı kütüphanecilerin çalışmalarını öngörmektedir.²⁰

16 Junier. a.g.e. s. 137.

17 Rittenhouse, D. C. «Prisoners, patients and public libraries.» *Wilson Library Bulletin* 45 (1971), s. 493.

18 Boorer, D. «Psychiatric hospitals and their need for library services.» *International Library Review* 4 (1972), s. 386.

19 Walsh. y.a.g.e. s. 53.

20 International Federation of Library Associations. *Libraries in Hospitals Sub-section*. y.a.g.e. s. 71.

3. Derme :

Dermenin oluşturulmasında ortaya konacak ölçütler yani kriterler ne kadar yerinde olursa, verilecek kütüphane hizmeti de hastalar için o kadar yararlı olacaktır.

Hastaların genel psikolojik durumlarına, hasta kütüphanelerindeki uygulamalara dayanan görüşlere ve hastaların özel fikirlerine dayanarak dermenin seçim ölçütleri şu şekilde ortaya konabilir: Kötümser, karamsar, üzücü, heyecanlandırıcı, hayal kırıcı, melânkolik, esrarengiz ve korkutucu olmamak kaydıyla,²¹ seyahat, fıkra, mizah ve eğlence, tarih, şiir, tiyatro, anı, yaşam öyküsü (biyografi), çeşitli roman ve öykü türündeki eserlerle, okunması kolay roman dışı kitaplar, yüksek düzeyde olmayan bilimsel ve teknik eserler, dil öğreten kitaplar, dinle, güzel sanatlarla ilgili olanlar, resimli kitaplar, şarkı sözlerini veren kitaplar, çeşitli oyunlar ve hayvanlarla ilgili kitaplar, yemek pişirme, dikiş, nakış, bahçecilik, iç dekorasyon gibi özel zevklerle ilgili kitaplar, yeni ve yılın ödül alan kitapları seçilebilir. Bunların da moral verici, eğlendirici, yapıcı, eğitici ve öğretici yanları fazla olmalıdır. Hastanın kendini düşünmemesini ve kendini toparlamasına yardımcı olmasını sağlayacak olanlar seçilmelidir. Seçim bu esaslara göre yapılırsa, hizmetin temel amacına, yani hasta üzerindeki psikolojik baskıyı azaltmak, hatta yok etmeye çalışmak amacına ulaşılmış olacaktır. Kitapların düzeylerinin yüksek olmamasına, üsluplarının basit olmasına, mümkün olduğu kadar temiz ve büyük baskılı olmalarına, çekici bir görünüş ve kitap adı taşımalarına, kolay taşınır olmalarına dikkat edilmelidir. Ayrıca kısa kitapların uzunlarına göre daha geçerli oldukları unutulmalıdır.

Ayrıca hastalara, hastalıklar ve tıpla ilgili kitapların verilip verilmemesi de bir tartışma konusu olmuştur. Genel kanı, bu tip kitapların hastalara kesinlikle verilmemesidir. Nedenine gelince; hastanın bu kitaplardan hastalığı ile ilgili yanlış bilgiler alarak karamsarlığa düşmesidir.

Özellikle büyük fiziksel engelleri yenen kişilerin başarılarını ele alan kitapların, toplumda işe yarayabilmek için çeşitli güçlükleri yenen kişilere ait kitapların ve kişinin kendi kendisini toparlama-

²¹ Miller. y.a.g.e. s. 376.

sına yardımcı olan kitapların hastanın morali üzerinde olumlu bir etki bırakacağı kuşkusuzdur.²² Bu tip kitaplar hastaya sorununun tek, yani sadece kendisinde olmadığını göstermektedir.

Dergilerin de bir hasta kütüphanesinde özel bir yerleri olmalıdır. Mizah, spor, müzik, sanat dergileriyle, aktüel, siyasi, edebi ve diğer tip dergilerin de okuyucuları bulunacaktır. Kuşkusuz kitaplar için ortaya konan seçim ölçütleri dergiler için de geçerlidir.

Gazeteler ise günlük olayları vermeleri yönünden önemlidirler. Çeşitli hasta kütüphanelerinde gazetelere de yer verilmiştir. Hangi tür gazetenin dermeye katılacağı kararını kütüphaneci vermelidir. Ancak hastaların bu konudaki fikirlerini almak üzere basit bir soruşturmanın uygulanması esastır. Hastaların çoğunluğu tarafından okunmak istenen gazete, kütüphanecinin tarafsız ve objektif kararıyla seçilmelidir.

Genellikle, ne kadar iyi seçilirlerse seçilsinler sadece kitap, dergi ve gazetelerden oluşan bir derme tam değildir.²³ Gör - işit araçlarının bir hasta kütüphanesindeki sayısı az değildir. Kulağa hitabeden araçlar plâklar, konuşan kitaplar, banda alınmış okuma parçalarıdır. Plâklar yoluyla hastalara müzik dinleme ve dil öğrenme olanakları sağlanmaktadır. Göze hitabeden araçlardan birkaçı ise filmler, mikrofilmler, slaydlardır. Hem göze hem kulağa sesli film, teyp - slayd programları yoluyla hitabedilir. Gör - işit araçlarının seçimlerindeki ölçütler kitaplarla aynı olmalıdır. Ayrıca göze hitabeden araçların renkli olmaları, bir seçim ölçütü olarak ortaya konabilir.

I.F.L.A.'nın, Hastane Kütüphaneleri Alt Bölümü'nün hazırladığı standartlara göre, 1 - 300 yataklı hastanelerde yatak başına 8, 300 - 500 yataklı hastanelerde yatak başına 7, 500 - 1000 yataklı hastanelerde ise yatak başına 6 kitap düşmelidir.²⁴

4. Bütçe :

Hangi kaynaktan gelirse gelsin, her hasta kütüphanesi oluşturu-

22 Menninger, K. «Reading as therapy.» *American Library Association Bulletin* 55 (1961), s. 319.

23 Casey, G. M. «Library service to the handicapped and institutionalized.» *Library Trends* 20 (1971), s. 357.

24 International Federation of Library Associations. *Libraries in Hospitals Sub-section*, y.a.g.e. s. 74.

rulurken başlangıç için yeterli bir gelirin ayrılması gerekmektedir. Bu gelir ile kütüphanenin asıl dermesi oluşturulmalı, gerekli araç ve gereçler sağlanmalıdır. Ayrıca belirli ve yeterli bir gelir de yıllık olarak hasta kütüphanesi için ayrılmalıdır. Unutmamak gerekir ki, sürekli olarak verilen küçük bir gelir, daima başlangıç için ayrılan ve hiç bir zaman yenilenmeyen büyük bir gelirden daha önemlidir.²⁵

Genellikle hastanelerde bütün diğer hasta gereksinimleri karşılandıktan sonra kütüphane hizmetleri düşünülmekte, ya da tamamen unutulmaktadır. Bu ihmal, hasta kütüphanesi hizmetlerinin öneminin hastane kesimleri tarafından tam olarak anlaşılmasından doğmaktadır.²⁶

Hasta kütüphanelerinin oluşturulması ve hizmetlerinin sürdürülebilmesi için gerekli bütçeyi ayırmaları konusunda hastane yöneticileri inandırılmalıdır. Bu kişilerin kütüphanenin önemini anlamaları sağlanmalıdır. Bu hususları yerine getirecek kişiler ise kütüphanecilerdir.²⁷

Hastane kesiminden sağlanacak bütçe bağışlarla desteklenebilir. Ayrıca kitap bağışlarının da bütçeye bir katkısının olacağı kesindir.

I.F.L.A.'nın Hastane Kütüphaneleri Alt Bölümü'nün standartlarına göre, bir hastanede, hasta kütüphanesi dermesi için her yıl ayrılacak gelir, hastane ya da tıp kütüphanesinin yıllık gelirinin % 5 i olmalıdır.²⁸

5. Yer :

Hasta kütüphaneleri hizmetini başarıyla uygulayan ülkelerde bile yer ögesi, diğer öğelere göre daha büyük bir sorun olmaktadır. Çoğunlukla hastane binaları plânlanırken hasta kütüphaneleri için ayrı bir yer düşünülmemekte, sonradan bu binalara yapılan ekler, hastanenin daha önemli sayılan gereksinimleri için kullanılmakta-

25 International Federation of Library Associations. Libraries in Hospitals Sub-section. y.a.g.e. s. 74.

26 Tews. y.a.g.e. s. 90.

27 Boorer y.a.g.e. s. 386.

28 International Federation of Library Associations. Libraries in Hospitals Sub-section. y.a.g.e. s. 74.

dır.²⁹ Bununla beraber, hastaneler plânlanırken ve hastanelere ekler yapılıncaya, kütüphane için yere duyulan gereksinime genellikle kütüphaneciler tarafından dile getirilmekte, hastane yöneticilerinden bu konuda yardımcı olmaları istenmektedir.³⁰

Bütün standartlar hastaların ziyaret edebilecekleri ve sadece kütüphane olarak kullanılacak bir odanın bulunmasını salık vermektedirler.³¹ Kitap arabalarıyla hastaların yanı başlarına kütüphane hizmetini götürme bir kural olarak onaylanmakta, fakat yeterli sayılmamaktadır. Hastane içinde ayrı bir kütüphanenin bulundurulması, hem hastalara daha geniş bir dermeden seçme olanaklarını sağlayacak, hem de onların rehabilitasyonu açısından atılacak önemli bir adım olacaktır.

Hastanenin geri kalan kısımlarında kaçınılmaz olarak görülen klinik havası, bu odada bulunmamalıdır. Bunun için ilgi çekici bir şekilde döşenmeli ve aydınlık olmalıdır. Olanaklar ölçüsünde, hasta kütüphanesi hastanenin merkezi bir yerinde kurulmalıdır.³²

I.F.L.A.'nın Hastane Kütüphaneleri Alt Bölümü'nün standartlarına göre, çalışma yerleri söz konusu olmama koşuluyla, 600 yataktan fazla yataklı hastanelerde en az 72 m² lik bir kütüphane yeri gereklidir.³³

Hasta kütüphanelerini bir de hizmetler açısından ele almanın yararlı olacağı kanısındayız. Her kütüphanede olduğu gibi hasta kütüphanesinde de hizmetler okuyucu hizmetleri ve teknik hizmetler olarak ikiye ayrılmaktadır.

Kütüphanelerde yapılan bütün işlemler okuyucu unsurunu hedef olarak alır. Hasta kütüphaneleri hizmetlerinde de hedef olarak alınan unsur hasta olmaktadır. Hastaların kütüphane hizmetlerinden en iyi şekilde yararlanmaları, okuyucu hizmetlerinin etkinliğine

29 Gardner, F. M. «The integrated hospital library. 2. England.» *International Library Review* 1 (1969), s. 64.

30 International Federation of Library Associations. *Libraries in Hospitals* Sub-section. y.a.g.e. s. 72.

31 International Federation of Library Associations. *Libraries in Hospitals* Sub-section. y.a.g.e. s. 73.

32 International Federation of Library Associations. *Libraries in Hospitals* Sub-section. y.a.g.e. s. 73.

33 International Federation of Library Associations. *Libraries in Hospitals* Sub-section. y.a.g.e. s. 73.

bağlıdır. Genel olarak danışma (müracaat) ve ödünç verme hizmetlerini içeren okuyucu hizmetleri, hasta kütüphanelerinde de yürütülürler. Ancak, bunlardan özellikle danışma hizmeti, okuyuculara, yani hastalara, diğer kütüphanelere oranla çok daha değişik bir düzeyde verilir. Danışma hizmetlerinin esası, hastaların diğer kişilere göre farklı olan psikolojilerini anlama dayanır. Bu hususu gözönüne alarak hastalara kütüphane hizmetlerini tanıtmak, istedikleri bilgi ve yayınlara ulaşmalarını sağlamak ve okumalarına rehberlik etmek danışma hizmetlerinin temel görevlerindedir. Ödünç verme hizmeti ise danışma hizmetinin bir devamıdır. Hasta psikolojisini anlamak, bu hizmette de çok önem taşır. Hastanın okumak istediği yayınları, onları sıkmadan ve yormadan ödünç vermek, bu hizmette esas olmalıdır. Ödünç verme sisteminin çok basit bir düzeye indirilmesi ve hasta açısından rahat olması şarttır.

Hasta kütüphanelerinde, okuyucu hizmetleriyle doğrudan doğruya değil, fakat dolaylı olarak ilgili bazı işlemler vardır. Bunlar, okuyucu hizmetlerinin hastalara mümkün olduğu kadar eşit ve etkin bir şekilde verilmesini sağlarlar. Örneğin, okuyucu hizmetlerinin hastalara, nasıl, ne kadar zamanda bir ve günün hangi saatlerinde götürüleceğine karar verme ve bu kararlara göre uygulamaya geçme bu işlemlerindedir.

Okuma gereçlerinin hastaların yanı başlarına götürülmeleri, hasta kütüphaneciliğinin kurallarından biri sayılmaktadır.³⁴ Genellikle tekerlekli kitap arabalarıyla hizmet götürülmektedir.

Daha önemli olan sorun, bu arabaların ne kadar zamanda bir hastalara ulaştırılacağıdır. Çeşitli ülkelerdeki uygulamalar, en az haftada bir kez hastaların arabalardan hizmet görmelerinin uygun olacağı sonucunu ortaya çıkarmıştır.

Gör-ışit araçlarından hastaların yararlanmalarını sağlamak, bunun için de kullanılmalarını öğretmek ve bu konuda rehberlik etmek, okuyucu hizmetlerinin özel bir koludur.

Durumu ağır olan ya da hareket etme özelliğini yitirmiş hastalar için, daha da özel bir hizmet vermek gerekmektedir. Bu hizmet, bu tip hastalar için özel olarak geliştirilmiş araçların kullanılmalarıyla sağlanmaktadır. Bu araçların en önemlilerinden biri,

34 Rimkeit, y.a.g.e, s. 363.

kınıldamamaları gereken hastalar için bulunmuş olan Bibliyoskop okuma aracıdır. Bu araç, yatılarak, oturularak ya da yaslanılarak ve odayı karartmadan kullanılabilir.35 Kitap sayfalarını çevirmek için geliştirilen Stanmore aracı da, hareket edemeyen hastalara büyük yardımlar sağlamaktadır.36 Bu araç, herhangi bir okuma gerecinin sayfalarını çeviremeyecek durumda olan, özellikle ellerini hareket ettiremeyen hastalar için çok yararlıdır. Araç, hastanın çenesi ya da dirseği ile bir elektrik düğmesine hafifçe basması yoluyla çalışmaktadır.37 Prizma merceklili gözlükler ve dürbünler, hareket edemeyen hastaların büyük bir çaba harcamadan herhangi bir okuma gerecini okumaları için geliştirilmişlerdir.38 Gözleri zayıf olan hastaların kullanmaları için geliştirilen çeşitli büyüteçler de, bu araçlar arasında önemli bir yer almaktadırlar.39 Bu araçların en önemlilerinden biri de, yine hareket edemeyen hastalar için geliştirilmiş olan mikrofilm projeksiyon aracıdır. Bu aracın, hastanın önündeki ekrana40 ve tavana41 mikrofilmin izdüşümünü veren çeşitleri vardır.

Her kütüphanede olduğu gibi, hasta kütüphanelerinde de teknik hizmetler, okuyucu hizmetlerinin daha etkin bir şekilde verilmesini sağlarlar. Hasta kütüphanecileri dermeyi oluşturacak gereçleri seçmek, sağlamak, kataloglamak ve sınıflandırmakla, kısacası teknik hizmetleri yerine getirmekle yükümlüdürler.

35 Kellner, B. «İsveç'te hastane kütüphaneleri.» Çev. H. Çelik. **Türk Kütüphaneciler Derneği Bülteni** 17, 1 (1968), s. 38.

36 Walsh. y.a.g.e. s. 59.

37 Janssen, C. E. «Belçika Kızıl Haç Hastane Kütüphaneleri.» Çev. : M. Özgünay. **Türk Kütüphaneciler Derneği Bülteni** 5 (1956), s. 256.

38 Luciola, C.E. «Out of isolation : the patients' library». **Library Journal** 92 (1967), s. 1423.

39 Luciola, C. E. - Baker, E. M. «U.S.A., 1967 : the role of the public library in hospital library provision. **International Library Review** 4 (1972), s. 388.

40 Walsh. y.a.g.e. s. 59.

41 Luciola. «Out of isolation...» y.a.g.e. s. 1422.

KAYNAKLAR :

- 1 — Baatz, W. H. «Patients' library services and bibliotherapy.» **Wilson Library Bulletin**, 35 (1961), 378 - 379.
- 2 — Ballandras, M. «Reading in hospitals (1973).» **International Library Review**, 6 (1974), 407 - 409.
- 3 — Bloomquist, H. (ed.) **Library practice in hospitals; a basic guide**. Cleveland: Case Western Reserve University, 1972.
- 4 — Boorer, D. «Psychiatric hospitals and their need for library services.» **International Library Review**, 4 (1972), 383 - 386.
- 5 — Casey, G. M. «Library service to the handicapped and institutionalized.» **Library Trends**, 20 (1971), 350 - 366.
- 6 — Gardner, F. M. «The integrated hospital library. 2. England.» **International Library Review**, 1 (1969), 61 - 65.
- 7 — Höök, L. «The Stockholm Public Library : patients' libraries and work with the disabled (1972).» **International Library Review**, 6 (1974), 419 - 426.
- 8 — International Federation of Library Associations, Libraries in Hospitals Sub-section. «I.F.L.A. standards for libraries in hospitals (general service).» **Unesco Bulletin for Libraries**, 23 (1969), 70 - 76.
- 9 — James, M. «Why a library?» **Canadian Hospital**, 37 (1960), 44-46, 86.
- 10 — Janssen, C. E. «Belçika Kızıl Haç Hastane Kütüphaneleri.» Çev. : M. Özgünay. **Türk Kütüphaneciler Derneği Bülteni**, 5 (1956), 253 - 257.
- 11 — Junier, A. J. «Bibliotherapy : projects and studies with the mentally ill patient.» **Library Trends**, 11 (1962), 136 - 146.
- 12 — Kellner, B. «İsveç'te hastane kütüphaneleri.» Çev. : H. Çalık. **Türk Kütüphaneciler Derneği Bülteni**, 17, 1 (1968), 35 - 38.
- 13 — Luciola, C. E. «Out of isolation : the patients' library.» **Library Journal**, 92 (1967), 1421 - 1423.
- 14 — Luciola, C. E. - Baker, E. M. «U.S.A., 1967 : the role of the public library in hospital library provision.» **International Library Review**, 4 (1972), 387-391.
- 15 — Menninger, K. «Reading as therapy.» **American Library Association Bulletin**, 55 (1961), 316 - 319.
- 16 — Miller, A. M. «U.S.S.R., 1970 : the reading matter of patients.» **International Library Review**, 4 (1972), 373 - 377.
- 17 — Munroe, M. E. «Services in hospital and institution libraries.» **American Library Association Bulletin**, 63 (1969), 1280 - 1283.
- 18 — Moody, M. T. «Bibliotherapy : modern concepts in general hospitals and other institutions.» **Library Trends**, 11 (1962), 147 - 158.

- 19 — Rimkeit, A. «German Democratic Republic, 1970 : the development of patients' libraries.» **International Library Review**, 4 (1972), 361-364.
- 20 — Rittenhouse, D. C. «Prisoners, patients and public libraries.» **Wilson Library Bulletin**, 45 (1971), 490-493.
- 21 — Swift, H. P. «Trends in hospital library service.» **American Library Association Bulletin**, 55 (1961), 338-340.
- 22 — Tews, R. M. «Bibliotherapy : a link with the community.» **Hospital Progress**, 48 (1967), 88-94.
- 23 — Walsh, M. A. «Hastanekerde kütüphane servislerinin kurulması.» Çev. : N. Eorcaklı. **Türk Kütüphaneciler Derneği Bülteni**, 19, 1 (1970), 50-59.